

Araştırma Makalesi / Research Article

İngiltere’de 17 ve 18. Yüzyıllarda Uygulanan Bazı İlginç Vergiler ve Toplumsal Etkileri

*Some Interesting Taxes and Their Social Effects Implemented in England in the 17th and 18th Centuries*Funda BUZ ¹

ÖZ

Vergilerin ve vergiler yoluyla elde edilen gelirlerinin hangi alanlarda kullanılacağı ülkelerin sosyal ve ekonomik yapısıyla belirlenmektedir. Ülkeler buldukları mali yapı içerisinde kamu geliri elde etmek adına vergilere başvurmaktadır. Vergiler dönem dönem konuldukları mal ve hizmetler nedeniyle farklılık gösterebilmekte ve halkın tepkisiyle karşılaşabilmektedir. Bu tür vergiler genellikle maddi amaçlarla konulan vergilerdir. İngiltere’de özellikle 17 ve 18. yüzyıllarda gelir elde etmek adına şömine vergisi, pencere vergisi, sabun vergisi, desenli duvar kâğıdı vergisi, şapka vergisi ve tuğla-kiremit vergisi gibi ilginç birtakım vergiler yürürlüğe konulmuştur. Yürürlüğe konulan bu vergiler insanların tepkisiyle karşılaşmış ve insanlar bu vergileri ödememek için verginin konusundan uzak durmaya çalışmışlardır. Söz konusu dönemde vergi ödememek adına şömineler ve pencereler kapatılmış; sabun, duvar kâğıdı, şapka, tuğla ve kiremit kullanımları azaltılmıştır. Çalışmada şömine vergisi, pencere vergisi, sabun vergisi, desenli duvar kâğıdı vergisi, şapka vergisi ve tuğla-kiremit vergisinin özellikleri, uygulanma esasları ve bu vergilere karşı oluşan tepkiler tarihsel araştırma yöntemi ile incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İngiltere, ilginç vergiler, vergiye karşı tepki.

1 Arş. Gör. Dr., Munzur Üniversitesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü, fundabuz@munzur.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3156-1949.

ABSTRACT

The areas in which taxes and revenues obtained through taxes are used are determined by the social and economic structure of the countries. Countries resort to taxes to obtain public revenue within their financial structure. Taxes may sometimes differ depending on the goods and services they are imposed on and may face public reaction. These types of taxes are generally imposed for financial purposes. In England, especially in the 17th and 18th centuries, some interesting taxes such as fireplace tax, window tax, soap tax, wallpaper tax, hat tax and brick-tile tax were introduced to generate income. These taxes that were put into effect met with people's reaction, and people tried to stay away from the subject of the tax in order to avoid paying these taxes. During that period, people closed their fireplaces and windows in order to avoid paying taxes; reduced the use of soap, wallpaper, hats, bricks and tiles. In the study, the characteristics of the fireplace tax, window tax, soap tax, patterned wallpaper tax, hat tax and brick-tile tax, their implementation principles and the reactions to these taxes were examined with a historical research model.

Keywords: England, interesting taxes, reaction against tax.

1. Giriş

Vergiler günümüzde olduğu gibi geçmişte de devletlerin en önemli gelir kaynaklarından birisi olmuştur. Bu gelir kaynağının etkin işleyebilmesi ise mükelleflerin dirençlerinin veya vergiye karşı tepkilerinin oluşmamasına bağlıdır. Öyle ki vergiye karşı oluşan tepkiler söz konusu vergi konulurken gerçekleştirilmek istenilen amacın önüne geçmektedir. Geçmişte vergilemenin mali amacı doğrultusunda devletler kamu gelirlerini artırabilmek için vergi salabilecekleri alanlar bulmaya çalışmışlardır. Ancak bu vergilerden bazıları kabul görürken bazı vergilere tepki gösterilmiş insanlar verginin konusu olan olaylardan uzak durmak ve vergi yükümlülüğünü engellemek için yollar aramışlardır. Bunun sonucunda vergiden kaçınma olayı gerçekleşmiş ve vergi gelirlerinde istenilen artış sağlanamamıştır.

Tarihte en ilginç vergi uygulamasında bulunan ülkelerden biri İngiltere'dir. İngiltere'de savaş giderlerini karşılamak, saraya ve krala ilişkin harcamaları finanse etmek için çeşitli vergiler yürürlüğe konulmuştur. Bu vergiler, vergiye konu olan eşyaları veya malları kullanan kişilerin ödeme güçlerinin fazla olduğu gerekçesi ile düzenlenmek istenmiş, söz konusu dönemde pencere, şömine, tuğla, sabun, şapka gibi eşyaların kişilerin mali durumunu gösterdiği düşünülmüştür. Ancak bu vergilerin konusu olan eşyaların kullanımı kişilerin mali güçlerinin göstergesi olmamış ve uygulamada mali gücü kavramaktan uzak kalmışlardır. İngiltere'de özellikle 17. ve 18. yüzyıllarda uygulanan vergiler bu nedenle insanların tepkileriyle karşılaşmış ve vergiden kaçınmalarla sonuçlanmıştır. İnsanlar vergi mükellefi olmaktan kaçınmak için vergi konusundan uzak durmaya gayret göstermişlerdir.

İngiltere vergi konusunda diğer ülkelere fikir verici konumda bulunması ve mali olayların gelişimindeki rolü nedeni ile çalışmanın konusu olarak seçilmiştir. Buna ek olarak geçmişte uygulanan ilginç vergilerin fazlalığı İngiltere'nin çalışmadaki ülke olarak belirlenmesine neden olmuştur.

2. Araştırmanın Metodolojisi ve Literatür Taraması

Çalışmanın amacı İngiltere'de 17. ve 18. yüzyıllarda mali gücün göstergesi olarak konulan ancak bu amaca ulaşamaması sonucu ilginç vergiler olarak tarihe geçen birtakım vergilerin ve bu vergilere olan tepkilerin tarihsel araştırma yöntemi ile incelenmesidir. İngiltere'de belirli bir dönemde hayata geçirilen vergi uygulamalarının söz konusu dönemde insanlar üzerinde nasıl etki yarattığı ve bu etkinin günümüz vergi yasalarına nasıl yön verdiği doğrultusunda inceleme yapılacağı için tarihsel araştırma yöntemi tercih edilmiştir.

Aktan ve Birkalan'ın (2023) yaptıkları çalışmada İngiltere'de 1714-1830 yılları arasında alınan vergiler incelenmiş ve inceleme sonucunda bu dönem alınan vergilerin "haksız, keyfi ve adaletsiz" vergiler olduğu belirtilmiştir. Çalışmada halkın bu vergilerden kaçınmak için çeşitli yollara başvurduğu ve bunun sonucunda da söz konusu vergilerin çeşitli iş kazalarına, dönemin mimari yapısının değişmesine ve halkın sağlık yönünden kötüleşmesine neden olduğu vurgulanmıştır.

Dayıoğlu Erul (2022) yaptığı çalışmada İngiltere'de 1662-1689 döneminde uygulanan şömine vergisini ele almış ve bu verginin mali gücü yansıtmamasının yanı sıra uygulandığı dönem sayım memurlarının eve alınmaması, evlerin boş bırakılması, şöminelerin kapatılması gibi insanlar ta-

rafından da çeşitli tepkilerle karşılandığını ve vergiden kaçınıldığını belirtmiştir.

Lucas (1997) tuğla ve kiremit vergisi üzerine yaptığı çalışmasında, bu verginin konulmamış olması durumunda tuğla ticaretinin olduğundan daha fazla artacağından, bu verginin imalatçıları oldukça etkilediğinden ve vergiden kaçınmak için o dönemde tuğlaya benzer farklı ürünler ortaya çıktığından bahsetmiştir. Verginin üreticiler üzerinde meydana getirdiği olumsuz etkilere değinmiştir.

Schwab ve Oates (2014) yaptıkları çalışmada pencere vergisinden kaçınmak için insanların pencerelerini kapattığını bu nedenle pencere vergisinin birçok insanın karanlık evlerde yaşamasına ve sağlıklarının olumsuz etkilenmesine neden olduğunu vurgulamıştır. Kamu gelirlerinin artırılması istenildiğinde verginin oranlarının artırıldığından bahsedilmiştir. Pencere vergisinin yürürlükte kalmasının nedeni gelir elde edilmesi olarak açıklamış ve hükümetlerin gelir elde etmesi gerektiğinde kötü sonuçlara neden olan bir verginin bile çok uzun süre yürürlükte kaldığı sonucuna ulaşmıştır.

Konuyla ilgili yapılan literatür taramasına bakıldığında çalışmalar, söz konusu dönemde alınan vergilerin insanların tepkisiyle karşılaştığı ve bu tepkilerin vergi ödeme gücünü yansıtmaktan ziyade toplumu olumsuz etkilediği yönündedir. Bu bağlamda İngiltere'de uygulanan bu ilginç vergilerin konuluş amaçlarını anlayabilmek ve tarihsel bir analiz yapabilmek için öncelikle İngiltere'nin söz konusu dönemdeki mali yapısını incelemek gerekmektedir.

3. İngiltere’de 17 ve 18. Yüzyıllarda Mali Yapı

Her ülkede olduğu gibi İngiltere’de de dönemin olayları mali yapının şekillenmesinde rol oynamıştır. İngiltere’de 17. ve 18. yüzyıllarda yaşanmış olan askeri ve siyasi gelişmeler mali yapıyı etkilemiş, söz konusu olaylar ekonominin ve vergi politikasının şekillenmesinde etkili olmuştur. 18. yüzyılda İngiltere’de oldukça fazla ekonomik kriz meydana gelmiştir (Hoppit, 1986, s.39). Yaşanan ekonomik krizler büyümeyi olumsuz etkilemiş ve büyüme oranlarını yavaşlatarak neredeyse durma noktasına getirmiştir. İngiltere’nin 1760 yılından 1820 yılına kadar olan genel büyüme oranı oldukça yavaş olmakla birlikte kişi başına düşen GSYİH yıllık %0,2 olmuş, kişi başına düşen sanayi üretimi yıllık ortalama %0,7 artmış ve bu yıllarda birçok yenilik gerçekleşmesine rağmen bunlar büyümeyi %1’in üzerinde artıramamıştır (Hodgson, 2021, s.431).

17 ve 18. yüzyıllarda büyümenin gerçekleşmesini bu dönemde ülkede gerçekleşen savaşlar da olumsuz etkilemiştir. Savaşların gerektirdiği harcamaları gerçekleştirmek için söz konusu dönemde İngiltere, hazineye daha fazla kaynak sağlamayı öncelik edinen mali devlet anlayışını benimsemiştir. 1700 ve 1850 yılları arasında İngiliz devleti, savaşların neden olduğu finansman açıklarını kapatmayı amaçlaması nedeniyle gelir elde etmeyi öncelediği için refah devleti değil, mali devlet durumundadır (Harris, 2004, s.219). Söz konusu dönemde mali amaçlarla hareket edilerek vergilendirilecek konular belirlenmiştir. Ancak belirlenen konuların birçoğu mali gücü ölçmekten ziyade yalnızca devletin gelir elde etme amacı güttüğü konular olmuştur. Dönemde uygulanan şömine vergisi, pencere vergisi ve halkın sağlığını olumsuz etkileyebilecek sabun vergisi bu

vergilerin örneklerindedir. Şöminesi bulunan veya penceresi fazla olan bir evin, kişinin mali gücünü yansıttığı görüşü doğru olmamaktadır.

Vergilendirmenin mali amacı, kamu harcamalarının finansmanı için gelir sağlanmasını ifade etmektedir. Vergilendirmenin mali olmayan amacı ise gelir sağlama amacının ötesinde sosyal, toplumsal ve ahlaki amaçlarla vergilerin toplanmasıdır. İngiltere’de 17 ve 18. yüzyıllarda toplanan vergiler mali olmayan amaçtan uzaklaşarak savaşların meydana getirdiği finansman açıklarını karşılamak için kullanılmıştır.

Savaşların neden olduğu finansman açıklarının kapatılması için vergi gelirlerinin savaş giderlerine aktarılmasının yanı sıra borçlanma yoluyla elde edilen gelirlerin kullanılması da söz konusudur. Finansman sıkıntısının karşılanması için büyük şirketlerden veya geniş halk kitlelerinden de borçlanılmaya başlanılmıştır (Akdemir & Yeşilyurt, 2018, s.288). Savaş ve borç finansmanının sağlanması için de vergi artırılması yoluna gidilmiştir (Sussman, 2022, s.482). Mali açıdan savaşların sarstığı İngiltere bu dönemde daha fazla kamu geliri elde edebilmek adına değişik vergi kaynaklarına yönelmiştir. Söz konusu bu vergiler yalnızca gelir elde etme amacıyla alınan vergiler olması nedeniyle ilginç vergiler olarak tarihteki yerini almıştır.

Savaşların ortaya çıkardığı tüm bu ekonomik olumsuzlukların düzeltilmesi için kamu gelirleri savaş giderlerine aktarılmıştır. Bu dönemde birbirini izleyen hükümetler elde ettikleri gelirleri mali olmayan amaçlarla kullanmak yerine savaşları finanse etmek için kullanmışlardır (Beckett & Turner, 2008, s.377).

İngiltere’nin yaşadığı savaşlar Tablo-1’de görüldüğü üzere söz konusu dönemlerde askeri harcamaların oldukça artmasına ve

Tablo 1. 1688 – 1815 İngiltere Kamu Harcamaları (Yüzde %)

	Askeri Harcamalar	Hükümet Harcamaları	Faiz Giderleri
1689-1697 (savaş)	79	15	6
1698-1702 (barış)	67	9	24
1702-1713 (savaş)	72	9	19
1714-1739 (barış)	39	17	44
1740-1748 (savaş)	65	10	25
1750-1755 (barış)	41	15	44
1756-1763 (savaş)	70	8	22
1764-1775 (barış)	37	20	43
1776-1783 (savaş)	62	8	30
1784-1792 (barış)	31	13	56
1793-1815 (savaş)	61	9	30

Kaynak: O'Brien (1988, s.2)

bütçedeki payının fazlaşmasına yol açmıştır. Bu harcamaların karşılanabilmesi için savaş dönemlerinde savaş finansmanını karşılayacak kaynak yaratılması veya kaynakların artırılması yolu olarak en önemli kamu geliri kaynaklarından biri olan vergilendirme kullanılmıştır. Bu dönem ülkede meydana gelen savaşlar ve askeri harcamaları finanse etmek için İngiliz halkının vergi yükleri giderek artırılmıştır (O'Brien, 1988, s.1). İngiltere'de 18. yüzyılda en yaygın dolaylı vergiler tüketim vergileri olmuştur ve bu vergiler Parlamento tarafından tuz, mum, deri, bira, sabun ve nişasta gibi temel tüketim mallarından tahsil edilmiştir (UK Parliament). Temel tüketim mallarına vergi konularak daha fazla kamu geliri elde edilmesi amaçlanmıştır.

4. İngiltere'de 17 ve 18. Yüzyıllarda Uygulanan Bazı İlginç Vergiler

17 ve 18. yüzyıllarda uygulanan vergilerden dolayı İngiltere'de vergi gelirleri ciddi miktarda yükselmiştir. 1715 yılından itibaren vergi gelirleri cari fiyatlarla on kat, enflasyona göre düzeltilmiş sabit fiyatlarla yaklaşık dört kat artmıştır (Harris, 2004, s.214). Vergi gelirlerini artıran bu vergiler ise oldukça ilginç konuları olan vergilerdir. Söz konusu bu ilginç vergilerden olan şömine vergisi, pencere vergisi, sabun vergisi, desenli duvar kağıdı vergisi, şapka vergisi, tuğla-kiremit vergisi ve bu vergilere karşı oluşan tepkiler ayrıntılı olarak incelenecektir.

4.1. Şömine Vergisi (1660)

Şömine vergisi ocaklar, şömineler ve sobalar için uygulanan bir vergidir. Söz konusu vergi 1662-1689 yılları arasında uygulanmıştır. Bu dönemde şömine vergisi kapsamında; ocağı, şöminesi veya sobası olan evlerde oturanlardan, evin boş olması durumunda ise ev sahiplerinden her ocak için bir şilin olarak belirlenen vergi 25 Mart ve 29 Eylül tarihlerinde toplanmaktadır (A the National Archives, 2009).

Gelirinin düşüklüğü nedeniyle kiliseye ve yoksullara yerel vergi ödemekten zaten muaf olan ev sahipleri, vergilendirilebilir değeri yılda yirmi şilin veya daha az olan mülkler ve hayır kurumları ile endüstriyel

ocaklar söz konusu dönemde şömine vergisinden muaf tutulmuşlardır (A the National Archives, 2009).

Londra ve Middlesex'in 1666 yılında şömine vergisi için beyan ettikleri tutarlara baktığımızda mükelleflerin %44'ü vergisini beyan edip ödemesini yaparken mükelleflerin %27'si vergi ödemesi yapmamış ve %29'a yakını da mülkünü boş bırakmıştır. Şömine vergisinden elde edilmesi gereken gelir elde edilememiş, mükelleflerin yarısından daha az bir kısmı şömine vergisi ödemesini yapmıştır. Bu durum insanların vergiye olan tepkisinden kaynaklanmıştır. Söz konusu dönemde şömine vergisinin konusunu oluşturan ocak, şömine ve bacaların sayısını öğrenmek için "bacacılar"

Tablo 2. Londra ve Middlesex 1666 Şömine Vergisi Beyanları

	Ödeyen	Ödeyen (%)	Ödeme Yapmayan	Ödeme Yapmayan (%)	Boş	Boş (%)	Toplam
Londra	5963	40.4	2999	20.7	5688	38.8	14650
Westminster	2941	64.9	889	19.6	700	15.4	4530
Brentford	1020	62.6	280	17.4	327	20	1627
Holborn	2319	52.6	658	14.9	1431	32.4	4408
Finsbury	2404	29.8	3139	38.9	2531	31.3	8074
Tower	3152	34.3	3262	35.5	2774	30.2	9188
Spelthorne	500	54.0	408	44.0	18	1.9	926
Elthorne	905	65.5	436	31.4	49	3.5	1390
Gore	569	71.6	178	22.4	47	5.9	794
Edmonton	987	65.4	403	26.7	117	7.8	1507
Toplam	21136	44	13075	27.3	13747	28.7	47985

Kaynak: Wareham (2011, s.285)

adında görevlendirilen memurlar da oluşan bu tepkiyi daha da fazlaştırmıştır. Bacacılar sayım yapmak için evlere girmek zorunda kalmışlardır. İnsanlar tarafından bacacıların evin kutsallığını işgal ettikleri yönünde kızgınlıklar oluşmuş ve bu kızgınlıklar tepkilerin daha da büyümesine neden olmuştur (Schwab & Oates, 2014, s.165). Bu dönemde insanlar tarafından vergiye karşı sayım yapmaya yetkili görevlilerin eve alınmaması, mülklerin boş bırakılması, şöminelerin kapatılması ve verginin ödenmemesi gibi pek çok tepki ortaya çıkmıştır (Dayıoğlu Erul, 2022, s.350).

1662 yılında uygulamaya konulan şömine vergisi halkın tepkisi ve bunun sonucunda da istenilen vergi gelirlerinin sağlanamaması dolayısıyla 1689 yılında yürürlükten kaldırılmıştır.

4.2. Pencere Vergisi (1696)

İngiltere’de Pencere Vergisi 1696 yılından 1851 yılına kadar konutların pencere sayısı esas alınarak uygulanan bir vergi niteliğindedir. Bu bağlamda pencere vergisi, konuttaki pencere sayısına göre hesaplanmakta ve konutundaki pencere sayısı fazla olan kişiler fazla vergi öderken pencere sayısı az olan kişiler daha az vergi ödemektedir. Bu vergide pencereler evin değerini gösteren bir ölçüt olarak kabul edilmektedir. Söz konusu vergi İngiltere’de bu dönemde yürürlüğe konulan diğer birçok vergi gibi kamu geliri sağlanması amacıyla uygulamaya konulmuştur.

Pencere vergisi başlangıçta her ev için iki şilinlik sabit bir miktar, on ila yirmi pencereli evler için dört şilin ve yirmiden fazla pencereli evler için sekiz şilin ek ücretten oluşan bir vergi şeklinde uygulanmaktadır (Schwab & Oates, 2014, s.164). Evler için sabit bir miktar vergi alınmakta pencere sayısının fazlalığına göre bu vergi miktarı artmaktadır. Verginin önemli bir özelliği

de konutun sahibinden değil, kiracılardan alınması ve şehirlerdeki büyük apartmanların bu uygulamadan istisna olmasıdır (Schwab & Oates, 2014, s.164). Bu dönemde konutlar için ödenecek vergi kiracılarından tahsil edilirken apartmanlarda bulunan dairelerin pencere vergisinin sorumluluğu kiracıya değil ev sahibine ait olmaktadır.

Pencere vergisi dönemde uygulanan diğer vergiler gibi insanlar tarafından tepki ile karşılanmıştır. Konut sahipleri daha az vergi ödemek için pencereleri tuğla veya tahtalarla kapatarak vergiden kaçınmaya çalışmışlardır. Konutların pencerelerinin kapatılması ise hem estetik hem de sağlık açısından kişileri olumsuz etkilemiştir. Pencerelerin kapatılması nedeniyle daha az güneş alan ve hava sirkülasyonu sağlayamayan evler, evde ikamet eden insanlarda hastalıklar ortaya çıkarmaya başlamıştır. Söz konusu vergiden kaçınmak için o dönem yeni inşa edilen evler de az pencereli yapılmıştır. İnsanlar pencere vergisine bu kadar tepki verip vergi nedeniyle estetik ve sağlık açısından olumsuzluklar ortaya çıkmasına rağmen elde edilen kamusal gelir nedeni ile pencere vergisi 150 yıldan fazla uygulamada kalmıştır.

4.3. Sabun Vergisi (1712)

Temizlik malzemelerinin en önemlilerinden biri olan sabun üzerine İngiltere’de 1712 yılında vergi konulmuştur. Sabun kullanımı bu dönemde lüks olarak görülüp sabun üreticilerinden ve kullanıcılarından vergi alma yoluna gidilmiştir. O dönemde sabun vergisi kalıp sabunun fiyatını üç katına kadar arttırmıştır (1712 - England Introduces the Soap Tax). Fiyatların bu kadar artması sabun kullanımını düşük gelirli için daha zor hale getirmiş ve bu nedenle insanlar sabun vergisinin uygulanmadığı İrlanda gibi ülkelere göç

etmişlerdir (1712 - England Introduces the Soap Tax).

Sabun vergisi 140 yılı aşkın bir süre uygulamada kalarak 1853 yılında yürürlükten kaldırılmıştır.

4.4. Desenli Duvar Kağıdı Vergisi (1712)

Duvar kağıdı vergisi 1712 yılında İngiltere'ye getirilen bir vergidir. İngiltere'de diğer malzemelere göre daha ucuz bir duvar kaplama yöntemi olan duvar kağıdı için 1712 yılında vergi getirilmiştir. Vergi başlangıçta yarda kare başına bir peni olarak alınırken 1809'da bir şiline çıkarılmıştır (Murden, 2015).

Duvar kağıdı vergisine tıpkı bu dönemde uygulanan diğer ilginç vergiler gibi insanlar tarafından tepkiler verilmiştir. Duvar kağıdına vergi getirilmesi bir süre sonra insanların duvar kağıtlarını sökmesine veya üstlerini boyayarak vergiden kaçınmalarına neden olmuştur. Üreticiler ise düz duvar kağıdı üretip daha sonra duvar üzerinde desenleri boyayarak vergiden kaçınmışlardır (Yumuşak, 2019).

4.5. Şapka Vergisi (1784)

Şapka vergisi 1784 yılından 1811 yılına kadar uygulanan ve erkek şapkaları üzerinden alınan bir vergidir. Şapka vergisi mali gücün ilkesi göz önüne alınarak uygulamaya konulmuştur. Vergi yürürlüğe konulurken kişilerin ekonomik durumlarına göre şapka kullanacakları düşüncesi ile hareket edilmiştir. Bu düşünceye göre ekonomik durumu iyi olan insanlar çok sayıda pahalı şapka alacaklar ve böylelikle daha fazla vergi ödeyecekler, ekonomik durumu iyi olmayan insanlar ise bir şapka alabilecek belki de hiç alamayacak, şapka almadığı için de vergi ödemeyecektir (Torres, 2017). Bu vergi ile ekonomik durumu daha iyi

olanlardan vergi alınması ve böylelikle vergilemede adaletin de sağlanacak olmasına inanılmıştır.

Şapka kullanımının vergilendirilmesi dışında şapka satıcılarına da bu dönemde farklı bir düzenleme getirilmiştir. Söz konusu dönemde İngiltere'de şapka ticareti yapmak için bir lisansa sahip olunması şartı aranmıştır. Bu lisansı alan işletmelerin yetkili şapka satış mağazası olarak onaylanmış olmaları ve sattıkları her erkek şapkası için verginin ödenmiş olduğunu gösteren damgayı şapkanın iç astarına damgalanmış olmaları gerekmektedir (Torres, 2017). Şapka vergisinde vergi oranları şapkalar itibarıyla farklılaşmaktadır. Daha ucuz düz şapkalar için %6 oranında uygulanan vergi daha lüks şapkalar için %14 oranına kadar çıkmaktadır (Torres, 2017).

Şapka vergisi hem üreticiler hem kullanıcılar tarafından tepki almıştır. Şapka kullanıcıları kullandıkları şapka sayısını vergiden çok etkilenmemek adına daha sınırlı sayıda tutmuşlar, şapka kullanmaktan imtina etmişlerdir. Şapka üreticileri ise vergiden kaçınabilmek için ürettikleri ürüne şapka dememişlerdir. Ancak hükümet bu şekilde vergiden kaçınmayı önleyebilmek adına başa giyilen her şeye vergi getirmiştir (Güçlü, 2017).

4.6. Tuğla - Kiremit Vergisi (1784)

Tuğla ve kiremit vergisi İngiltere'de 1784 yılında uygulamaya konulan bir vergidir. Vergiyi düzenleyen Kanun, ilk kez yürürlüğe girdiğinde verginin miktarı her bin tuğla için iki şilin altı peni, her bin düz kiremit için üç şilin ve her mahya kiremit için sekiz şilin olarak belirlenmişken 1794 yılında tuğlalar üzerindeki vergi dört şiline, düz kiremitler ve mahya kiremitleri üzerindeki vergiler ise sırasıyla dört şilin on peniye ve on iki şilin on peniye, 1796 yılında ise tuğlalara uygulanan vergi beş

şiline çıkarılmıştır (Lucas, 1997, s.29). Vergi miktarlarının artması o dönemde inşaat yapımının fazla olmasından kaynaklanmaktadır.

Tuğla ve kiremit vergisi 40 yılı aşan bir süre uygulandıktan sonra kademeli bir şekilde yürürlükten kaldırılmıştır. Drenajda kullanılan tuğla ve kiremitlere uygulanan vergiler 1826 yılında, çatı ve yer kiremitlerine uygulanan vergiler ise 1833 yılında kaldırılmıştır (Lucas, 1997, s.30).

5. Vergilere Karşı Oluşan Tepkiler

Çalışmada ele alınan vergiler mali amaçla toplanan vergiler olması nedeniyle söz konusu dönemde insanlar tarafından tepkilerle karşılaşmıştır. İncelenen vergilere gösterilen tepkiler genel olarak verginin konusuna temas etmemeye özen göstererek vergiden kaçınma şeklinde olmuştur.

Şömine vergisine karşı insanların tepkisi sayım yapmaya yetkili olan görevlilerin eve alınmaması, evlerin boş bırakılması, şöminelerin kapatılması ve verginin ödenmemesi şeklindedir (Dayıoğlu Erul, 2022, s.350). Şömine vergisine konu olan şömineler o dönemde tuğlalarla kapatılarak farklı ısınma araçları kullanılmıştır. Verginin konusu olan şöminelerin kapatılması ve yeni yapılan evlerde şöminelerin inşa edilmemesiyle de vergiden kaçınılmıştır.

Pencere vergisine karşı oluşan tepkiler de tıpkı şöminelerin kapatılması gibi pencerelerin kapatılması ile vergiden kaçınma şeklinde olmuştur. Dönemde pencerelerin tuğlalarla kapatılması ya da yeni yapılan evlerin az pencereli inşa edilmesi söz konusudur (Helicon, 2006, s.719). Vergiden kaçınmak için insanlar yapıların mimarilerini değiştirmiş ve o dönem mimarisinde binanın cephesine simetrik bir şekilde yerleştirilen pencere görünümü olan kör ya da yalancı pencere diye isimlendirilen

bir sistem kullanılmışlardır (Kane, 2008). Ancak pencerelerin azaltılması hava sirkülasyonunu ve evlerin güneş ışığından yararlanmasını olumsuz etkilediği için toplumun sağlığında önemli sorunlar meydana gelmiştir. Tüm bunların yanı sıra yeni inşaatlarda pencereden kaçınılmasına bağlı olarak mimari ya da cam üretiminin sektöre uğraması gibi ekonomik, okuma ve yazma oranının etkilenmesi gibi sonuçlarıyla da eğitim gibi tüm toplumu etkileyen alanlarda çeşitli olumsuz sonuçlar ortaya çıkmıştır (Yeşilyurt & Arıtı Erdem, 2022, s.441).

Sabun vergisine karşı insanların tepkileri sabun üretiminin azalması şeklinde olmuştur. Sabun üreticileri vergilerden kaçınmak için sabun üretiminin miktarını azaltmışlar, sabun vergisinin uygulanmadığı İrlanda gibi ülkelere göç etmişlerdir. Bu dönemde sabun kaçakçılığı da yaygınlaşmış İrlanda'da üretilen sabunlar İngiltere'ye getirilmiştir (Martin, 1833, s.61). Temizlik malzemelerinin en önemlilerinden biri olan sabuna getirilen vergi ile insanlar da sabun kullanmaktan kaçınmıştır. Sabun yerine vergi alınmayan diğer temizlik maddeleri kullanılmıştır. Sabun kullanımının azalması veya ikame malların kullanılması sonucunda yeterli düzeyde temizlik sağlanamaması nedeniyle hastalıklar ve enfeksiyonlar ortaya çıkmıştır.

Desenli duvar kağıdı vergisine karşı oluşan tepki desenli duvar kağıtlarının kullanılmaması ve üretilmemesi şeklinde olmuştur. Desenli duvar kağıtları vergisinden kaçınmak için üreticiler ürettikleri duvar kağıtlarını desenli yerine düz olarak üretmiş ve bu düz duvar kağıtlarını daha sonra boyayarak renklendirmişlerdir (Yumuşak, 2019).

Şapka vergisine karşı oluşan tepkiler de üreticilerin bu vergiden kaçınmak için

ürünün adını değiştirmesi ile olmuştur. Şapka üreticileri şapkayı “baş giysisi” olarak adlandırıp bu vergiden kaçınmaya çalışmışlardır (Yumuşak, 2019). İnsanlar ise vergiden kaçınmak için şapka kullanımını azaltmışlardır.

Tuğla kiremit vergisine karşı insanların tepkisi diğer bahsedilen vergilere karşı oluşan tepkiler gibi verginin konusuna temas etmemek ve bu şekilde verginin doğumunun gerçekleşmesini engellemek şeklinde oluşmuştur. Söz konusu vergiden kaçınmak için bu dönemde bina üretiminde tuğla ve kiremit kullanılmaktan kaçınılmıştır. Tuğla yerine binaların yapımında kereste veya tuğlaya benzer farklı malzemeler kullanılmaya başlanmıştır (Çiçek & Çiçek, 2021, s.47).

6. Sonuç

Vergiler mali ve mali olmayan amaçlarla alınan kamu maliyesinde önemli yeri olan bir kamu geliridir. Vergiler mali olmayan amaçlarla alınabilmekte ve vergi politikalarıyla ekonomiye çeşitli şekillerde müdahalede bulunulabilmektedir. Mali olmayan amaçlarla kullanılabilen vergilerin devletlere kamu geliri sağlamak gibi mali amacı da vardır. Özellikle savaş dönemi gibi kamu giderinin fazlaştığı dönemlerde devletler bu giderleri karşılayabilmek adına vergilere başvurmuştur.

17 ve 18. yüzyıllarda İngiltere’de uygulanan şömine vergisi, pencere vergisi, sabun vergisi, desenli duvar kağıdı vergisi, şapka vergisi ve tuğla-kiremit vergisi de savaş finansmanını karşılamak ve kamu geliri elde etmek için uygulamaya konulan vergilerdendir. Söz konusu vergilerle kişilerin mali gücüne ulaşılmaya çalışılsa da bu vergiler kişilerin mali güçlerini tespit etmede yetersiz kalmışlardır. İngiltere’de uygulanan bu ilginç vergilere insanlar tarafından oldukça tepki de gösterilmiş ve insanlar ver-

gi ödememek adına verginin konusu olan olaydan uzaklaşmayı tercih etmişlerdir. Bu bağlamda şömineler ve pencereler kapatılarak hastalık riski göze alınmış tuğla ve kiremit gibi ana inşaat malzemeleri, sabun gibi temel temizlik malzemelerinin kullanımını azaltılmaya çalışılmıştır. İnsanlar ve tüketiciler tercihlerini değiştirirken üreticiler vergi alınan üretim malını üretmemeyi tercih etmişlerdir. Vergiden kaçınmak için kapatılan pencereler insanların sağlığını olumsuz etkilemiştir. Pencerelerin kapatılması sonucu daha az güneş giren ve daha az hava alan evler insanların hastalanması sonucunu doğurmuştur. Temizlik malzemesi olan sabun üzerine konulan vergi de insanları sabun yerine farklı temizlik malzemeleri kullanmaya yönlendirmiş ve temizlik açısından eksikliklere yol açmıştır. Bunun sonucunda mikropların tamamen yok olmaması hastalıklara ve toplumsal sağlık açısından sorunlara neden olmuştur.

İngiltere’de 17 ve 18. yüzyıllarda uygulamaya konulan vergiler kamu geliri sağlamak amacıyla yürürlüğe girmiştir. Ancak bir verginin etkin ve amacına uygun olarak toplanabilmesi için insanlar tarafından vergiye karşı olan tepkilerin en az olması gerekmektedir. Bir vergiye karşı insanlar tarafından tepki oluşması o vergi konulurken hedeflenen amaçların istenildiği düzeyde olmayacağı anlamına gelmektedir. Nitekim 17 ve 18. yüzyıl İngiltere’sinde mali kaygılarla yürürlüğe giren birçok vergi ilginç vergiler olarak tarihte yerini almış, bu vergilerle istenilen amaçlara ulaşamamış, aksine bu ilginç vergiler insanların sağlığı ve üretim açısından ülkede olumsuzluklar meydana getirmiştir.

Kaynakça

- A The National Archives. (2009, Kasım 20). The Hearth Tax A Census for the 17th Century?, <https://cdn.nationalarchives.gov.uk/documents/cat-day-3-hearth-tax.pdf>, Erişim Tarihi: 23.08.2023.
- Akdemir T. & Yeşilyurt Ş. (2018). Devlet Borçlarının Kökeni, Gelişimi ve İktisadi Temelleri. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 279-305.
- Aktan C. C. & Birkalan A. Ö. (2023) Georgian Dönemi Britanya'sında Keyfi Vergiler (1714-1830). *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 122-138.
- Beckett J. & Turner M. (2008). Taxation and Economic Growth in Eighteenth-Century England. *The Economic History Review*, 43(3), 377-403.
- Çiçek S. & Çiçek H.G. (2021). 18. Yüzyılda İngiltere'de Vergileme Kaynaklarının Tarihsel Gelişimi. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 37-50.
- Dayıoğlu Erul R. (2022). İngiltere'de Mali Gücün Göstergesi Olarak Uygulanan Bir Vergi: Şömine Vergisi. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(27), 350-364.
- Güçlü F. (2017, Eylül 17). Geçmişte Uygulanan Bazı İlginç Vergiler, Medya 14, <https://www.medya14.net/gundem/gecmiste-uygulanan-bazi-ilginç-vergiler-h3871.html>, Erişim Tarihi: 04.10.2023.
- Harris R. (2004). Government and the Economy, 1688-1850. R. Floud ve P. Johnson (Eds). The Cambridge Economic History of Modern Britain, Cambridge University Press, 2004, 204-237.
- Helicon Publishing (2006), The Hutchinson Illustrated Encyclopedia of British History, ProQuest Ebook Central.
- Hodgson G. M. (2021). Financial Institutions and the British Industrial Revolution: Did Financial Underdevelopment Hold Back Growth?. *Journal of Institutional Economics*, 17, 429-448.
- Hoppit J. (1986). Financial Crises in Eighteenth-Century England. *Economic History Review*, 39(1), 39-58.
- Kane K. (2008). The Glass Excise and Window Taxes, The Regency Redingote, <https://regencyredingote.wordpress.com/2008/10/10/the-glass-excise-and-window-taxes/>, Erişim Tarihi: 28.12.2023.
- Lucas R. (1997). The Tax on Bricks and Tiles, 1784-1850: Its Application to the Country at Large and, in Particular, to, the County of Norfolk. *Construction History*, 13, 29-55.
- Martin R.M. (1833). Taxation of The British Empire, London: E. Wilson, Royal Exchange.
- Murden S. (2015). 18th Century Taxes, All Things Georgian, <https://georgianera.wordpress.com/tag/wallpaper-tax/>, Erişim Tarihi: 02.10.2023.
- O'Brien P. K. (1988). The Political Economy of British Taxation, 1660-1815. *The Economic History Review*, 41(1), 1-32.
- Schwab R. M. & Oates W. E. (2014). The Window Tax: A Case Study in Excess Burden. *Journal of Economic Perspectives*, 29(1), 163-180.
- Sussman N. (2022). Financial Developments in London in the Seventeenth Century: The Financial Revolution Revisited. *The Journal of Economic History*, 480-515.
- Torres A. (2017, Nisan 17). Unbelievable Hat Tax - Happy Tax Day 2017, <https://fashionablehats.com/blogs/news/hat-tax>, Erişim Tarihi: 03.10.2023.
- UK Parliament. Taxes the 18th Century Way. <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/private-lives/taxation/overview/taxes18thcentury/>, Erişim Tarihi: 28.09.2023.
- Wareham A. (2011). The Hearth Tax and Empty Properties in London on the Eve of the Great Fire. *The Local Historian*, 41(4), 278-292.
- Yeşilyurt Ş. & Arıtı Erdem İ. (2022). Güneşin Vergilendirildiği Ülke: İngiliz Toplumunun Pence-re Vergisine Yönelik Tepkileri. Dayıoğlu Erul R. (Eds.) Psikolojik ve Sosyolojik Yönleriyle Vergilendirme, Gazi Kitabevi, 413-446.

Yumuşak İ. (2019, Ekim 27). Tuhaf Vergilerden Bir Demet Daha, <https://vergi.alki.com/garip-ve-olagandisi-vergiler>, Erişim Tarihi: 02.10.2023.

1712 - England Introduces the Soap Tax. (2018, Mart 20). <https://taxfitness.com.au/Blog/1712-soap-tax#:~:text=In%201712%2C%20England%20intro%20duced%20the,and%20unaffordable%20for%20the%20poor>, Erişim Tarihi: 02.10.2023.